

HÓNAPRÓL HÓNAPRA

IRODALMI FRONTOK ÉS EGY SZÍNHÁZI ÉVAD Pontosan mikor kezdődött a magyar irodalom kettészakadása, nem lehet évszámhoz kötni. Az biztos, hogy a harmincas években már két tábor áll egymással szemben: a népiek és az urbánusok. Sok egyéb ellentét közül az egyik az irodalom szerepének értelmezése körül tetőzött. Van-e, lehet-e az írott műveknek társadalmi célzata, vagy sem? Legyen-e az író nemzete ébresztője, amint korábban Vörösmartyék, vagy minél színvonalasabb műveivel tegyen-e hitet meggyőződéséről, anélkül, hogy közvetlenül fejezné ki azt? Márai vagy Illyés? Pontosabban: nem Illyés, hiszen ő mindkét egymásnak feszülő táborban otthon volt, egyszerre a magyar szegények és az európai polgári értékek képviselőjében, inkább Németh László, aki a szerencsétlen időpontban megjelent *Kisebbségbenjével* országos helyeslést és felháborodást keltett. Szerencsétlen időpontban, mondom, hiszen épp akkor lángolt fel az antiszemitizmus, és Németh László karakterológiája (mély magyar — híg magyar) azt a (téves) meggyőződést keltette, hogy az antiszemita pártján áll, holott inkább azt a gondolatmenetet követte, amelyet Farkas Gyula kezdeményezett *Az asszimiláció kora a magyar irodalomban* című művében. A *Kisebbségbenjével* keltette vihar nagyságáról halvány sejtelmek lehetnek abból a tényből is, hogy Babits Mihály *Pajzsral és dárdával* szállt ki ellene. Némethnek nem adatott meg, hogy részletezze többé-kevésbé okkal bíralt elképzelését, a harc azonban, ha csitul is, parazsa tovább hevítette a kedélyeket, hiszen a kommunista kultúrpolitika irányítója elismerésre méltó ügyességgel egyensúlyozott a két frontvonal között, hol itt, hol ott téve gesztusokat.

Az ellentétek nem nyilvános, de látens tovább élését mutatták és mutatják a mostanában megjelent irodalomtörténetek is kiemelésikkel és elhallgatásaikkal. Annak idején Féja Géza a *Nagy vállalkozások korában* — érthetően — a népi irodalom jelentősége és elsőbbsége mellett tört lándzsát, a mai irodalomtörténetek 20. századi részében viszont a népi írók legelőbbje érdeménél kevesebb méltányoló szót kap, ami nyilván a szerkesztők irodalomszemléletéből adódik, s ami ellen Vasy Géza (és sokan mások) szót emel két tekintélyes tanulmányában is. Kötetének címe (*Töredék és egész*) máris elgondolkodtat: a „töredék” alighanem az irodalomtörténetekre vonatkozik, az „egészet” viszont olyan életművek reprezentálják, mint Illyés Gyuláé, Nagy Lászlóé és Csoóri Sándoré. Róluk eddig is kitérő könyve-

ket, tanulmányokat írt, nem csoda, hogy e kötetben is ők a központi alakok, s mögéjük csatlakoznak azok, akik ugyancsak jelentősnek vélik az irodalom közéleti szerepét. Hosszú ez a névsor, megbecsült alkotók sorakoznak benne. Alighanem teljesen fölösleges és káros, ha a politika bármelyik irányzatot támogatja. Sajnos erre is van példa manapság, holott legtöbbjük művei önértéke miatt is megbecsülést érdemel. Az író mérceje ugyanis alkotása és nem politikai, vallási, világnézeti hovatartozása.

Amit Vasy Géza a Szegedy-Maszák Mihály és Veres András szerkesztette irodalomtörténet 20. századi részében kifogásol, azzal nagyjából egyetértek, megjegyzéseimet épp a Vigilia hasábjain tettem meg, szóvá téve például, hogy Tóth Árpád vagy Juhász Gyula nélkül elképzelhetetlen a múlt század irodalomtörténete. (Ez csak egyetlen példa hosszan sorolt fenntartásaim közül.) Később tudtam meg, hogy egyik-másik fejezet írója késlekedett, a kiadó viszont sürgette a mű nyomdába adását. Hogy ez elegendő mentesség-e a hiányok és elnagyoltságok magyarázatául, annak megítélését az olvasóra bízom.

Vasy Géza alighanem jogosan teszi szóvá, hogy a manapság uralkodó posztmodern irodalomszemlélet érzéketlenül fogadja a közéleti szándékú műveket, sőt, lenézően nyilatkoznak róla az irányzat hangadó képviselői. (Némelyik Petőfit is meghaladottnak nevezte.) Itt az az igazán nagy kérdés, nem fejezik-e le a magyar lírát, amelynek művelői kötelességüknek érezték azoknak az érdekeknek védelmét, amelyet a politikusok és az ország vezetői nem érezték sajátjuknak. Ha végképp győzedelmeskedik ez a szemlélet, szinte az egész magyar irodalmat újra kéne értékelni, kezdetektől napjainkig. Ez azonban végzetes volna. Sokkal megnyugtatóbb volna, ha irodalomszemléletünkbe beépülnének népsűnk történelmének sajátosságai, amelyek megszabták az irodalom kifejezésformáit is. Ha csak a műalkotásra összpontosítunk, sok olyan elemét lúgozzuk ki, amelyek nélkül elszikkad a jelentése, s költője arctalanná fakul. E megfontolások alapján érzem helyesnek Vasy Géza megközelítésmódját, azzal a kiegészítéssel, hogy a figyelmébe került költők mellett vannak a mai magyar lírában is megkerülhetetlenek, akik más elvek nyomán, de igen jelentősen, egyikük-másikuk — például Vasadi Pétert említeném — megkerülhetetlen, ha a mai magyar költészet térképét rajzoljuk meg. Persze a Vasy Géza által tárgyaltak névsora (Illyés Gyula, Juhász Ferenc, Csoóri Sándor, Kalász Márton, Buda Ferenc, Ágh István, Tamás Mányhért, Serfőző Simon, Utassy József, Rózsa End-

re, Oláh János, Kiss Benedek, Mezey Katalin, Petri Csathó Ferenc, Nagy Gáspár és az irodalomtudós Görömbei András) így is impozáns, bár természetesen nem teljes. (Nem is lehet! Mint az irodalomtörténetekről írt bírálatai is bizonyítják, a többszerzős kézikönyveknek is sok a hiányosság. Ezek olykor veszélyeztetik a nagy gondnal készített művek hitelességét, s aligha menthetők a kijelölt szerzők késlekedésével. Tanulmánykötetek esetében azonban merően más elvárásokkal olvassuk a kötetismertetéseket, rövid pályarajzokat.) A *Töredék és egészben* szereplő írók közül jó néhány ma már fontos életművet alkotott. Természetesen nem csak a klasszikusokká érettekre, Illyés Gyulára, Juhász Ferencre, Csoóri Sándorra és Kalász Mártonra érvényes e megállapítás. Mellettük Vasy Géza megkülönböztetett figyelemmel fordul Ágh István felé, de a névsorban többen is értéket hoztak létre. Itt van rögtön Tamás Menyhért, aki amellett, hogy következetes ahhoz a hanghoz, amely első kötetit is jellemezte, azóta is az erdélyi, székely gondolkodásmód és hagyomány őrzője. Görömbei András tömör méltatását idézem a nemrég megjelent *Évgyűrűk olvasatából* (Nap Kiadó): „Versei archaikus hangvételűek, de sűrű szövésük révén modern szemléletet, világérzékelést és világmegítélést adnak.” Hogy mit értsünk „sűrű szövésen”, azt *Kegy* című versével szemléltetném: „*Dantéval álmodtam, / Kerültük a poklot, / lábunk minduntalan / kőtáblákba botlott. // Dantéval ébredtem, / sirattuk a poklot, / égtek kegyéből / szívünk szomja szólt ott.*” Hosszszan, részletezőn írhatott volna arról a pokolbéli útról, amelyen nem Vergilius, hanem Dante kísérté, de csak a lecsupaszított álom lényegét jelzi, mint általában teszi. S ha nyelv és élmény kivételesen szerencsés találkozására keresünk példát, az Erdélyi Zsuzsannának ajánlott *Az Ima-Asszony* ennek mesteri megjelenítése, hiszen a költő azon a nyelven szól meg, mint az archaikus népi imádság ismeretlen szerzője, s az ő logikáját követi: „*Tiéd, Uram, / esdeklésem, / érintésed, / gyógyig érjen. // Szenvedést gyűjt, / anyakönyvet, / kálvária- / gyötrelmünket.*” Tamás Menyhért egyébiránt arra is jó példa, hogyan egyesítheti a költő a múltat és a jelent, s itt és most miképp találhat rá szellemi ösztönzőire.

Hasonlóan jelentősek számomra Kiss Benedek versei, amelyekben a versindító élményben érezni vélem a transzcendens létforma megragadásának izgalmas kísérletét, s ugyanilyen vagy hasonló élményeket ad Nagy Gáspár — sajnos korán félbe maradt — életműve is, akár vers, akár próza. („Félbe”? Ez esetben a meghatározás pontatlan. Nagy Gáspár életműve teljes egész, egyben példája annak, hogy a költő nem lehet a hatalom aláztos szolgája.) Találó és Nagy Gáspár lírafelfogásának lényegére világít rá a tanulmánynak a költőtől választott idézete is: „*fénnyel ránk sütt a csillagoltár,*

s teljes mértékben azonosulni lehet Vasy Géza fejtegetésével, ha úgy látja, a kritikus ne fojtsa el személyiségét, ne palástolja rokonszenvét. Én sem tenném ezt: szívügyemnek és fontos vállalkozásnak érzem Vasy Géza kötetét és perlekedését.

Tarján Tamás nem csak a 20. század irodalmával foglalkozik, kitűnő színházi kritikus is. Mostani kötete (*Egy évad akváriumma*) a tízedik, melyben színházi tapasztalatait összegzi. Beszámolóinak nagy erőssége, hogy olvasóját odavarázsolja a nézőtérre, ráadásul nem komoran összevont szemöldökkel súgja fülebe a véleményét, hanem iróniával fűszerezve észrevételeit. Szellemes, élvezetes írások, a magyar színházi élet pontos tükröképei.

Milyen is a mai magyar színház? Olyan, mint manapság a kulturális élet egésze: tele indulatokkal, vádaskodásokkal, feszültségekkel. Ilyen né sekélyesedik a színházi-irodalmi kritika is: az én meggyőződésemhez közel álló rendező kitűnő, a másik meg nem érti szakmáját. (Ez a megkülönböztetés az irodalmi alkotások fogadtatására ugyancsak érvényes.) A sajtóban, de szinte az egész kulturális életben az Alföldi és Vidnyánszky. Vidnyánszky vagy Alföldi ellentét osztotta meg a kedélyeket, képek és tudósítások mutatták a Nemzeti Színház pénztára előtt jegyre várakozókat, nyilatkozatok hangzottak el pro és kontra — arról, milyen figyelmet érdemlő bemutatók, előadások játszódtak, akadt-e említésre méltó rendezés, kiemelkedő produkció másutt, erről kevesebbet olvashattunk. Tarján Tamás nagy érdeme, hogy figyelemmel kísérte a 2009-ben és '10-ben történt színházi eseményeket, és elfogulatlanul, világnézetét kikapcsolva számolt be róluk, mintegy körképét adva az évad eseményeinek.

Nem lévén színházba járó — járó is alig —, a hírekből, kritikákból, interjúkból tájékozódom. Tarján Tamás beszámolóit olvasva azonban úgy érzem, mintha ott ülnek a nézőtérben. Nagyszerűen ért ahhoz, hogy már első mondatával figyelmet keltsen. Egyetlen példaképp a *Nyárközépi háló*, Shakespeare *Ahogy tetszikjének* előadásáról írt bírálata bevezetését: „A száműzött herceget és öccsét, a bitorlót is Gáspár Sándor alakítja. Az elkergetett idősebb az erdőben kalapjából vizet csorgat a fejére — a vízfolt egy perc múlva a regnáló öccs trikóján sötétlik, elegáns zakó alatt. Ennek így semmi értelme.” A lényeget ebben az utolsó mondatban érzékeltük: ennek, így, nincs értelme. És tényleg nincs, mert — idézem máshonnan — „Füzér Anni jelmezei átveszik a rendezés gondolatsegénységét. A zöld és kék, arany és ezüst szín ütköztetéseit elnyomják a tarkabarka szembántó nő ruhák, jelentéstenlenül hátszavadász pólók, butiktaskák és ékszerek.”

Ez a meglehetősen lesújtó néhány mondat is érzékeltetheti: Tarján Tamás nem lelkesedik az olyan rendezésekért, amelyek nem a darab mondandó-

jának kifejtésére törekcsenek, hanem külsőségekkel érnének el közönségükért. Nem zárkózik el a modern kísérletektől, de ezeket csak akkor fogadja el, ha nem terelik mellékvágányra a művet (és a nézőt). Valljuk meg, a modern színházi rendezések olykor meglepetéseket okoznak. Sötér István *Júdás*-ának bemutatóján némi elképedéssel szemléltük a kapusokat megszégyenítő vetődéseket bemutató főszereplőt, s az egyik vígszínházi Shakespeare-előadás hajdani megoldásai sem a mű mondanójára irányították a figyelmet. Azóta bizonyára még szélsőségesebb „eredményeket” is hozott a rendező-központú színház. Ilyesféle olvasata lehet a már címével (*Giccs alatti giccs*) is baljós sejtelmeket keltő írásnak, azt sejtetve: a kritikus ellenérzéssel szemlélte Paulo Coelho *Tizenegy perc* című darabjának előadását Szikora János rendezésében. S akít a cím nem tájékoztatna, bizonyosságot szerzeshet ebből a két mondatból: „Ízléstelen, időrabló giccs-színházat is lehetne a rendezés, a színészek, az atmoszféra vonzásában megbocsátó rokonszenvvel, olykor akár belefeledkezve szemlélni. Szikora János ezt a minimumot is megtagadja a nézőtől.”

Meggondolkodtatóak Tarján Tamás kétféle rendezői megvalósítást összehasonlító elemzései. Ilyen például a már említett Alföldi Róbert Nemzetiben rendezett *Bánk Bán – Juniorja* és Kerényi Imre szolnoki *Bánk Bán*jának összevetése. Mindkét rendezés pozitívumait méltatva erre az eredményre jut: „Az idea Alföldinél sem működött tökéletesen: hozta magával a modorosság, a véletlenszerűség ballasztjait. Kerényi elképzelése ennél súlyosabban bicsaklik meg, hol nevetésségességig kilúgozódik, hol illusztratív pótmegoldásokban vesztegel a múltba visszamenekített klasszicitása. A Katona-szövegbe belemuzsikált, beleénekelte, belemondogatót Erkel Ferenc-(és Egressy Béni-) szemelvények a semmibe hullnak (mivel a produkció egésze nincs operatív komponálva: nem érvényesít tényleges opera-dramaturgiát), ahhoz azonban elég szívósan nyilvánvalóak, hogy élősdiként fojtogassák a színművet.” E pár jellemző észrevétel jelzi, hogy a bírálótól — hála az égnek — távol áll a tekintélytisztelt, csak a megvalósítás színvonalát tekint mércének.

Tarján Tamás szívügyének tekinti a magyar színműirodalom olyan mestereinek szemlélését, amilyen Molnár Ferenc és Örkény István. A kötetben négy Molnár-előadás bírálata is olvasható. Három, a *Liliom*, a *Játék a kastélyban* és a *Hattyú* színrehozása, hiteles előadása azért is fontos, mert ezeken nevelődik a jövővíg színházlátogatók többsége, az osztályfőnökök szívesen viszik diákjaikat megtekintésükre. Nem szükséges újra elmondani: Molnár a színpadi hatáskeltés nagymestere, s ha voltak is szigorú ítések, akik

leszolták ezért, műveinek java ma is hódít. Persze a sikerhez az is szükséges, hogy a színészek beletaláljanak az író stílusába, amelynek igazán hiteles otthona a Vígszínház. A *Játék a kastélyban* Marton László rendezésében történt színpadra állítása Benedek Miklós főszereplésével ezért is lett olyan esemény, amely a bíráló szívét is meglágyította.

Örkény István színműveinek népszerűsége sem csökkent az évek során, s ezek sikerei is a színészi játékon múlik. A két, budapesti és soproni előadás méltatásában — bár ez a kifejezés nem pontos, hiszen az egyiket, a sopronit éppenséggel nem „méltatja” — is leginkább színészi játék elemzése kerül a középpontba. Figyelemre és elismerésre méltó, hogy a főszereplők mellett a mellékszereplőkre is figyelmet fordít, nem csak amolyan appendixként csatolja a kritikához. Ez is magyarázza, miért annyira életszerűek és hitelesek beszámolóik.

Fontos jellemzője a kötetnek, hogy szeretettel fordul a fiatal rendezők próbálkozásai felé. Nem elomló szeretettel, hanem annak biztató szigorával, aki reméli, hogy várakozásai teljesednek. Azért is jelentős ez a „nyitás”, mert a mai fiatalok — az igényesebbek — a színházat, az amatőr színházat is önkifejezésük és önismeretük fontos eszközének tekintik, s ezen az ösztönző bírálatok egyszerre segítik őket önmaguk megismerésében és az értékek felismerésében. Érték. Ez a fogalom Tarján Tamás színházi évad-szemléletének meghatározó eleme. Többek között ezért is fontos és időszerű kötet.

RÓNAY LÁSZLÓ

SAJGÓ SZABOLCS: KAPUID BENNEM. ÚJ VERSEK

Nagyhéten és a szent három napon innen és túl valahogy helyükre kerülnek a dolgok. Az ember évről évre vár valamit az utolsó vacsora, a kereszthalál és a feltámadás liturgiájától: megrendülést, alászállást, áttörést, az élet győzelmének énekét a halál felett. A legfőbb reménye azonban az, hogy sikerül valamit lefaragni hitelenségéből. A szent három nap misztériumában a nagypéntek a legnehezebb, rendszeresen felüti bennem a fejét a kétely: azért sietek kényelmes otthonomból a templomba, ünneplőbe öltözve, hogy Megváltóm kínszenvedésére emlékezzem? A kereszten függ az összeroncsolt, megcsúfított, megalázott test, én pedig vérrel tisztára mosott lélekkel itt a padban üldögélek, tehetetlenül, kusza gondolatokkal, elkalandozó képzelettel, tele vágyakkal. Elfog a félelem: ennek nem így kellene lennie. De aztán jön a vigasztaló nagyszombat, ahol a kizökönt idő helyreáll: Krisztus a pokol tornácáról visszatér az élők közé, s hirdeti: „...én vagyok, ne féljete!”

A sötétségből világosság lesz, ami kettészakadt, megvarrják, a törött csont összeforr. És már nem félek, nincsenek kétségeim, elmúlt a vihar, és elérkezett a megbocsátás ideje: csak az erőt adó ki-kelet maradt.

A nagyheti vívódások közepette kegyelem egy-egy olyan verseskötetet kézbe venni, mint amilyen Sajgó Szabolcs jezsuita szerzetes legújabb, *Kapuid bennem* című könyve. Költészete kis- és nagybetűk különbségétől, vesszőktől, pontoktól, kérdő- és felkiáltójelektől megtisztított líra. Csak az egymás mellé helyezett szavak tiszta csengése, ritmikája marad. Rónay László a kötethez írt előszavában a papköltők, Sík Sándor és Tűz Tamás teremtette hagyományhoz, valamint a Kassák Lajos által képviselt avantgárdhoz kapcsolja a torontói Szent Erzsébet templom plébánosát. Rónay több ponton párhuzamot von a piarista Sík Sándor és a jezsuita Sajgó Szabolcs lírája között, az egyik közös mozzanat kettejük életművében a zene ihletadó forrása. Míg Sík Sándornak Mozart muzsikája volt meghatározó, addig Sajgó Szabolcs számára a Baráti Kristóf hegedűjén életre kelt Bach-darabok nyertek jelentőséget. Rónay Sajgó Szabolcs életművét egy Twardowski-sorral jellemzi a legérzékletesebben (amely egyébként a Sajgó által fordított *Egy remete skrupulusaiból* származik): „*hogy én a pap / az Úrnak gyermekként hiszek*”. Ez a gyermeki hit mutatkozik meg helyenként lendületes dalaiban, máshol a teremtmény dadogó, szavakat kereső sorraiban. Itt nem kell attól tartanunk, hogy a szerző fogást keres rajtunk, vagy gúnyolódni akar az olvasó érzelmein. Nem kell attól rettegnünk, hogy az általunk véresen komolyan vett két sor számára csak cinikus játék.

Különösen három verset ismételvek gyakran magamban (vagy ha lehetőség adódik, másnak) a kötetből: a *mezítelent*, a *kapuid bennem*, valamint a *Loyola februárban* címet viselőt. A *mezítelen* nyers őszintesége felrázza az elkényelmesedett, mindennapi tevékenységeiben elmerült lelket, és rádöbbeníti arra, hogy a passió nem zárult le, hanem folytatódik az egyéni élet börtöneiben: a fagyhalál szélén, albérletekben és gázkamrákban, hazugságainkban, álnokságainkban, kétszínű hallgatásainkban is jelen van, *compassiót* vállalva a szenvedőkkel.

A *kapuid bennem* egy olyan fohász, amelyet az Atya színe elé járulva bármikor elmondhatunk: a legegyszerűbb imádság, szép szavak furcsa kombinációja, talán ettől a furcsaságtól, „rend-kívüliségtől” érezhetjük annyira tisztának. A bűnökben megmerített szavak fertőtlenítését végzi el a költő. Az Isten előtti elnémulás, majd nehézkes hangra találás lenyomata. Nem is lehet más kérésünk az Úr előtt: „*nyisd föl kapuid / az Ország kapuit / bennem / Misztérium / most te figyelmezz / kérlek / s az ajtókat*

az ajtókat / nyisd föl bennem / a bölcsesség / az élet / zárt ajtaját”. A versben felismerjük magunkat azokban a latrokban, vámosokban és utcanőkben, akik óráról órára bűnt bűnre halmoznak, az irgalmas Isten mégis vigadó, ujjongó népébe fogadja őket.

A *Loyola februárban* misztikus lelkesültsége közelebb hoz bennünket Szent Ignác lelkeségéhez. Noha explicit módon nem jelenik meg benne Jézus Krisztus, a közvetlen hangvételi megszólításban, a kifejezések lüktetéséből mégis világossá válik — csakis az Égi Jegyesről lehet szó: „*szakad a hó hiába / meg nem marad / árad egyre a szerelem / el nem apad // zöld a világ amerre nézek / lám a hózáporban itt / bekességben juhok legelnek / virágozik fölfénylik egyszerre / minden amiben fölfedezlek*”.

A versek mellett Kákonyi Júlia fekete-fehér grafikáit sem hagyhatjuk említés nélkül. Az *olvasgatók* című vershez készített, ablakon kitekintő szerzetes szomorú figurájához érdemes visszatérni: a szemébe nézni, magányában osztozni, a világot szöveggé olvastatni, és ráébredni, hogy a világ Isten nélkül csak pusztaságnak tűnik. A *menedék* körvonalazódó nőalakja csak átmeneti szállásra rendezkedett be, ingoványos talajra, és nem sziklára épített. Az átmenetiségtől és a mulandóságtól való rettegés ott ül a törekeny alak arcán. A vihar ellen csak két mezítelen karjával tud védekezni. A papi hivatás csodálatos titkát ábrázolta a *confessió*hoz fűzött illusztrációban. Az áldozatot bemutató háta mögött áldásra táru egy kéz, annak a keze, aki a Szót adja a meghívott ajkára: „*s tanulod harmincnyolc éve / írni szívekbe a szót / a Szót / mióta íróvesszővé tett / a Szent / szakrális íróvesszejévé / hogy írjon ő / te általad*”.

Sajgó Szabolcs kötete abban segíthet nekünk, hogy a Szót, a Logoszt könnyebben befogadjuk, szenvedését átéljük, saját küzdelmünket merészen vállaljuk, akár koldusként, latorként, akár vámosként vagy utcanőként tengetjük életünket, vagy farizeusi tudományunkkal próbáljuk megtalálni minden esemény okát és okozóját. Ennek feltétele a balgaságnak vagy bolondságnak tetsző gyermeki rácsodálkozás a teremtett világ szépségére, a liturgia erejére, a fekete-fehér harmóniájára. (Korda Kiadó, Kecskemét, 2012)

IKKER ESZTER

„HALANDÓ, EZEKET MEGMONDJAD!” Magyar nyelvű imádságok a 15–16. századból

Az *Emlékezjel, keresztény...* kezdetű, 16. századi himnuszról származó részlet adja a címét az MTA Nyelvtudományi Intézet munkatársai, Dömötör Adrienne és Haader Lea által gondozott kötetnek.

A szerkesztők a könyvbven megjelentetett imádságokat a 15. század második felében és a 16. század első harmadában kézírással keletkezett szövegekből válogatták. Ez az időszak a „kódexek kora”-ként is megnevezhető, hiszen számos magyar nyelvű kódex vagy kódextöredék maradt fent ebből a korszakból. Ezen emlékek nagyobb része sokadik másolat, ami két-háromszáz elpusztult kódexről tanúskodhat: ez az anyanyelvű irodalom iránti igény nagymértékű megnövekedést mutatja. A magyar nyelvű írásbeliségnek ezen szöveg-emlékeit egy szűk csoport egyre növekvő igénye táplálta: a latinul nem tudó apácák mellett a kolostorokban élő, fizikai munkát végző laikus testvéreké és egynéhány buzgó világié. Az anyanyelvű olvasmányok tartalmát az új olvasóközönség lelki igénye szabta meg: lelki épülést, okulást és az áhítat elmélyülését szolgáló vallásos irodalom ez. Nem eredeti művek még ugyan, a fordítók és a scriptorok a latin nyelvű liturgikus és kegyes irodalom egy jól körülhatárolható részét tették anyanyelven átélhető imádsággá, elmélkedéssé. A vallásos szövegek különböző műfajúak, a közösségi és magánhasználatra egyaránt készült kódexekben bibliai olvasmányok, prédikációk, szentek élet-története, imádságok is megtalálhatók. Ebben a kötetben az Istenhez fordulás közvetlen eszközei: imádságok, illetve tartalmilag rokon műfajú, imaként is mondható prózai és verses szoltárfeldolgozások, himnuszfordítások olvashatók.

Az imádságok tizenkét csoportra vannak elosztva: általános imák, napszakok imái, dicsőítő imák, imák a Szentlélekhez, bánatimák, kérő imák, úrfelmutatási, áldozási, karácsonyi és nagybőjti imák, Mária-imák, ima angyalokhoz, szentekhez, illetve óvó imák. Ez az elrendezés a régi imakönyvek besztásához igazodik. Az egyes egységeket kódexekből vett mottók és illusztrációk vezetnek be. Az imák hagyományosan a kezdősorok alapján kaptak címet. A szerkesztők az imáknál feltüntették a szöveg lefőhelyét, keletkezési idejét, s — ahol lehetséges volt — a latin vagy magyar azonosítást, a másolók által adott címet vagy utasítást.

Az imák között az olvasó találkozhat minden keresztény, katolikus hívő számára ismert imádságokkal, például a Miatyánkkal, az Üdvözléggel, különböző szövegezésű hitvallással, a zsolozsmában mondott evangéliumi kantikumokkal. Olvashatunk olyan himnusokat is, amelyek sokak számára ismerősek lehetnek Babits Mihály *Amor Sanctus* című latin-magyar gyűjteményéből (például *Te Deum laudamus — Téged Isten áldunk, Ave maris stella — Tengernek csillaga*) vagy Sík Sándor *Himnuszok könyvéből* (például *Iam lucis orto sidere — Már kél a fénynek csillaga, O gloriosa virginum — A szűzek legdicsőbbike*). A nagybőjti imák közé Európa egyik védőszentjé-

nek, a svéd Szent Brigittának (†1344) tulajdonított, 15 imádságból álló imafüzér négy imája is bekerült. A könyvbven fellelhető a korai népének között számon tartott karácsonyi *Dies est laetitiae — Vigasságnak ez napja*, vagy az éneklésre szánt önálló szerzemény, Vásárhelyi András cantilénája Szűz Máriához, az *Angyaloknak nagy-ságos asszonya*. A szentekhez szóló imádságok között két magyar vonatkozású, Szent Istvánról és Szent Imréről való szöveg is megtalálható, s olvashatók olyan imádságok, amelyeket egy-egy kiemelkedő egyházi személynek tulajdonítottak (például Szent Ágoston, Szent Bernát), ezek különösen kedvelt imák lehetnek.

A válogatás bevezetésében a két kutató egyértelműen jelzi a szövegközlés könyvbveli alapelvét, „*hogy az anyag nyelvi állapotán ne változtassunk, megőrizsük a szövegek korabeli sajátosságait, nyelvjárási jelenségeit, sőt a lejegyzés ellentmondásait se javítsuk*”. A mai olvasó számára azonban segítséget is nyújtanak a szöveggondozók, egyrészt a mai helyesírással visszaadott átírással, másrészt a szokatlan szóalakok, ismeretlen szavak, kihalt jelentések, másolói tévesztések értelmezésével.

A nagyon szép kiállítású könyv kincsestár lehet a nyelvemlékekkel vagy liturgiátörténettel foglalkozók számára, de a hívő emberek számára is sokat nyújthat imádkozásra, elmélkedésre egyaránt alkalmas szövegeivel. (*Tinta Könyvkiadó, Budapest, 2012*)

ZARÁND KINGA

LEO SCHEFFCZYK: A KATOLIKUS HIT VILÁGA. IGAZSÁG ÉS ALAK

Leo Scheffczyk bíboros (1920–2005) teológiai munkásságának e jelentős alkotása (*Katholische Glaubenswelt — Wahrheit und Gestalt*, 1977) a 2007-es olasz fordítás és a 2008-as német átdolgozott kiadás után immár magyarul is hozzáférhető az olvasóközönség számára. Mi teszi időszerűvé napjainkban e több mint három évtizede írt művet? A kötetet kézbe vevő olvasót különös érzés keríti hatalmába: szellemtörténet és aktualitás, a közelmúlt megoldottnak tűnő és a jelen még megoldásra váró teológiai kérdései, a modernitás veretesen holisztikus szemlélete és a posztmodern töredezettség bűvöletén lassan túllendülő kor felfedezései csenek itt megkapóan egybe. A könyv egyszerre teológiátörténeti dokumentum és korunk továbbra is időszerű diagnózisa, meglepő forrása immár közkinccsé vált teológiai gondolatoknak, és egyben ösztönzője is a napjaink kérdéseivel való megújult szembenézésnek.

Leo Scheffczyk megközelítésének sajátossága, hogy — ellentétben az általánosan elterjedt gon-

dolgozásmóddal — nem a kereszténység saját-ságai felől közelíti meg a katolicitás mibenlétét, hanem magából a „katolikum”-ból kiindulva írja le a kereszténység lényegét. Túllépve az iskolás dogmatika tankönyvek szabta hagyományos kereteken, a hit világának egy meghatározott korban élő szemlélője számára kirajzolódó mélyszerkezetét, strukturáló alapelvét kutatja, amely „a tudat valamennyi gondolati tartalmát meghatározza, és sajátos rendet és jelleget kölcsönöz számukra” (36.). Az így kirajzolódó gondolkodási forma — az „alak” — fenomenológiai szemlélete által kívánja felmutatni a „katolicizmust alapjában összetartó erőt” (31.), amely nem pusztán racionálisan megragadható elemekből áll, hanem hagyomány, tapasztalat és életézés együttműködése nyomán bontakozik ki. A katolikum alakjának mind objektív, mind szubjektív összetevőit figyelembe véve, „szintetikus tekintet”-tel és a „szív szemé” lényeglátásával vezet minket a szerző a katolikus életvilág általános és formai leírásától (I. és II. fejezet) a katolikus hitvilág tanbeli elemein keresztül (III. fejezet) egészen a katolikus éthosz és praxis életalkotó elemeiig (IV. fejezet), míg végül az Epilógus harmincöt évvel ezelőtti prognózisa sok szempontból ma is aktuálisnak bizonyul.

Scheffczyk árnyalt érveléssel és enciklopédikus tudással kalauzolja az olvasót a dogmatikai igazságok rendszerében (hit és dogma, Krisztus-esemény, feltámadás, az egyház, Eucharisztia, Mária) oly módon, hogy mindezeket az általa előzetesen meghatározott formai sajátosságok értelmező keretén keresztül szemléli: a katolikus „és”, az egyetemesség mint struktúra, az üdvösség realista felfogása, a misztérium mindent átfformáló ereje, a szentségi struktúra és az istenemberi „összerkezete” alapelvei által. E formai összetevők azután hasonlóképpen segítséget nyújtanak természet és kegyelem, a katolikus életvitel „egyháziassága”, cselekvés és szemlélődés nehezen meghatározható viszonyának vizsgálata során is, amelyek szerzőnk szerint a katolikus praxis fő pilléreit alkotják.

Finom distinkciói és lényeglátó elemzései nem annyira a radikalitás újdonságával nyűgözik le az olvasót, mint inkább a hangsúlyok értő elhelyezésével, a megfigyelések időtálló bölcsességével, az egymást követő témák elegáns szerkezetével és az egész mű egységes, mérnöki pontossággal kidolgozott látásmódjával. E különös gondolat-építmény ma is fontos összefüggésekre mutat rá, a már ismert új fénybe helyezi, új szemmel látni tanítja a mai szemlélőt.

A fenomenológiai megközelítésmód nyilvánvaló párhuzamot kínál Hans Urs von Balthasar teológiai esztétikájával, amely szintén egy „alak”

— a kinyilatkoztatás alakjának — szemlélését tűzi ki célul. A *dicsőség felfénylése* kötetében Balthasar is az egész megláttatására vállalkozik a valóság részleges aspektusai helyett, s ő is a szubjektív és az objektív elem alapvető összetartozását hangsúlyozza. Azonban amíg Balthasar a metafizikai transzcendentálék közül a szép szemszögéből tekint az isteni kinyilatkoztatás üdvtörténetben megjelenő alakjára, addig Scheffczyk az igaz fényében látja kibontakozni az általa vizsgált kevésbé nagyszabású tárgyat, a katolikum fenomenológiai alakját. E két vállalkozás hasonlósága és különbségei érdekes tanulságokkal szolgálnak a korról, amelyben születettek, és rámutatnak mai gondolkodásunk közelmúltbeli gyökereire is.

Scheffczyk könyvét Hegyi Márton értő és szép fordításában kapja kézhez az olvasó. A fordító a szövegben előforduló latin szakkifejezéseket is ellátta magyar értelmezéssel, ennek szükségessé válása kultúránk gyors változásának beszédes jele. A kötet elején Erdő Péter ajánlása és Héray András FSO előszava után megtalálhatjuk XVI. Benedek pápa személyes hangú visszaemlékezését Leo Scheffczykre, valamint a közelebbi barát, Johannes Nebel FSO által írt életrajzi-teológiai portrét. A függelék szentírási helymutatóval, tárgymutatóval és névmutatóval segíti a tájékozódást. A kötetet részletes irodalomjegyzék zárja, amely feltünteti az időközben megjelent magyar fordításokat is. (*Szent István Társulat, Budapest, 2012*)

TÓTH BEÁTA

SZABÓ FERENC: A VATIKÁN KELETI POLITIKÁJA KÖZELRŐL Az Ostpolitik színe és visszaja

A vatikáni *Ostpolitik* historiográfiájának sajátos jellemzője, hogy 1990 után két viszonylag jól megkülönböztethető irányzat alakult ki. Az egykori szovjet blokk levéltárainak fokozatos megnyitása ugyanis új helyzetet teremtett. Míg a nemzetközi (nyugati) történetírás változatlanul visszaemlékezések, nyugati külügyi források, valamint az események szereplői által összegyűjtött, részben hozzáférhető dokumentumok (például Agostino Casaroli bíboros hagyatéka) alapján rekonstruálja a történeteket, a kelet-közép-európai történészek számára új kutatási távlatokat nyitottak a pártállami szervek által nagyszámban megőrzött levéltári iratok.

Ezen sajátos forrásadottságok egyik következménye, hogy a nyugati kutatásban az eseményeknek a centrum szemszögéből történő elemzése, a hosszabb távú folyamatok feltárása, a nagyobb összefüggések bemutatása és az egyes országok sajátosságainak összehasonlító elemzése került a középpontba. A posztsovjét államokban ellenben a

nemzeti szempontú történetírást erősítette és a rész-
témák mélyebb körüljárását segítette elő a nemzeti
nyelven fellelhető hatalmas forrásbázis. A térség
nyelvi sokszínűsége miatt ugyanakkor a kutatók
Kelet-Közép-Európában is ritkán használják egy-
más eredményeit és más pártállamok egyháztör-
ténének forrásait, a nyugati szakirodalom számára
pedig csak meglehetősen kismértékben váltak is-
mertté a megnyíló levéltárakban fellelhető iratok.

Az egyes térségekben rendelkezésre álló forrá-
sokkal összefüggő másik jelentős következmény,
hogy a nyugati historiográfia — Szabó Ferenc köny-
vének címével élve — az „Ospolitik színének” szen-
tel több figyelmet, alapvetően pozitívan értékelve
a Szentszék által a dialógussal elért eredményeket.
A kelet-közép-európai történetírás ugyanakkor —
az egyházüldözés mélységének ismeretében —
a keleti politika „visszáját”, hátrányait, ered-
ménytelenségét hangsúlyozza. Az említett nyelvi
korlátok miatt a szakirodalomban sajnos eddig ke-
vés esetben figyelhető meg a két szempontrendszer
gyümölcsöző párbeszéde.

Szabó Ferenc jezsuita, a Vatikáni Rádió magyar
tagozatának egykori vezetője és több ízben a ma-
gyar pártállami vezetéssel dialógust folytató pá-
pák tolmáca, *A Vatikán keleti politikájára közelről. Az
Ostpolitik színe és visszája* című munkájának talán
legfőbb érdeme, hogy éppen a fenti két szem-
pontrendszer ütköztetésére, összekapcsolására
tesz kísérletet.

Kortánú, teológus és újságíró minőségben meg-
írt kötete bizonyos szempontból inkább memoár,
mint a szó legszorosabb értelmében vett szaktör-
ténészi munka, de széleskörű szakirodalmi tájé-
kozottsága és szintetizáló képessége miatt nemcsak
a szélesebb érdeklődő olvasóközönségnek, ha-
nem a szűkebb szakmának is hasznos és érdekes
olvasmány.

A kötet, amelyet a szerző maga nevez a szent-
széki keleti politika „személyes élményekkel átszőtt
vázlatának” (13.), az első részben kronologikus
rendben tekinti át a katolikus egyház és a kom-
munizmus, illetve a szocialista rendszerek kap-
csolatának alakulását. Az időrendben haladó — ki-
sebb-nagyobb kitérőkkel (és néha a gondolatmenet
követését megnehezítő időbeli előreugrásokkal) szí-
nesített — elbeszélés külön érdeme, hogy a szer-
ző nem ragad meg a legfontosabb események is-
mertetésénél, hanem azok kulturális, filozófiai és
teológiai hátterét is bemutatja: azt a szellemi fo-
lyamatot, amelynek erőterében — a diplomáciai-
politikai gyakorlat síkján — a Szentszék dialógusba
kezdett a szovjet blokk kormányaival.

A fontos szellemtörténeti megközelítés ugyan-
akkor azzal a következménnyel jár, hogy a törté-
neti vázlatban nem jelenik meg kellő hangsúllyal,
hogy nem csupán a kommunizmussal folytatott elvi

síkú „párbeszédben” fedezhető fel egy alapvető
folytonosság (lásd 16.), hanem a konkordátumra,
vagy *modus vivendire* törekvő szentszéki diplomá-
cia is állandó jellemzője a tárgyalat korszaknak. XXIII.
Jánossal ilyen értelemben valójában nem egy egé-
szen új fejezet kezdődik; az újdonság abban áll,
hogy a pápa felismerte: a párbeszédnek, tárgyalá-
soknak immár adottak a lehetőségei, miután ebben
— a korábbiaktól eltérően — a másik fél, a kom-
munista kormányzat is érdekelt.

A kronologikus történelmi vázlatot követi a kö-
tetben az értékelő rész, amelyben a szerző, néhány
magyar szerző véleményére reflektálva, illetve té-
ziseivel vitázva fogalmazza meg — jórészt a ma-
gyar esetet szem előtt tartva — az *Ostpolitik* mér-
legét. Szabó Ferencnek a vatikáni keleti politikával
szemben megfogalmazott kritikája részben éppen
abból indul ki, ami a szentszéki-magyar kapcso-
latfelvételi egyik alapja volt: az tudniillik, hogy a
budapesti kormány is érdekeltté vált a tárgyalá-
sokban, végső soron csapdává vált a Szentszék szá-
mára. A vatikáni tárgyalófeleknek ugyanis (nem
utolsósorban a tárgyalások titkos jellege miatt) nem
sikerült kellő mélységű információhoz jutni a he-
lyi egyház viszonyairól, és az így egyenlőtlen-
váló dialógusban jelentős mértékben ki voltak szol-
gáltatva a magyar tárgyalópartnerek manipulációs
kísérleteinek. A szerző megfogalmazásában: „ez a
Reálpolitik nem ismerte, elkendőzte, vagy feledte
a kommunisták által üldözött vagy elnyomott he-
lyi egyházak valóságát. Valójában a vatikáni dip-
lomácia a bolsevisták 'csapdájába' esett” (295.).

Ez nem jelenti azt, hogy Szabó Ferenc kétségbe
vonná a szentszéki diplomácia jó szándékát, lel-
kipásztori indíttatását és az üldözött kereszté-
nyek helyzetét javítani kívánó célját. Mellé teszi
azonban az üldözött egyház neves képviselőinek
(például Mindszenty, Wyszyński) véleményét,
amelyek végső soron ugyancsak lelkipásztori
megfontolásból kritizálták a fenti logikát, feltéve a
kérdést: a gyakorlatban „a diplomácia vajon meny-
nyiben segítette az evangelizálást?” (20.). A nyugati
és magyar szakirodalom, valamint a kommunista
egyházüldözésre vonatkozó források ismeretében
a szerző válasza egyértelmű és — bár nyilván
további vitákat ébreszt és az újabb és újabb forrá-
sok fényében árnyalható lesz — megfontolásra ér-
demes. A kommunizmus bukása, az egyház sza-
badságának visszaszerzése nem a dialógusnak és
az „*Ostpolitik* kibontakozásának eredményeképpen
következett be” (229.). A folyamat éppen ellenté-
tes irányú: a Helsinki folyamat sikere jelentős
részben annak volt köszönhető, hogy „1988. június
végén Moszkvában Gorbacsov meghirdette a *pe-
resztrojka* és a *glasznoztyj* új politikáját, és ezzel a sza-
badság új légrétege jött létre” (296.). A vallásszabadság
biztosítását tehát nem az *Ostpolitik* „kis lépései”, ha-

nem a bolsevizmus bukása tette lehetővé. (*Jézus Társasága Magyarországi Rendtartománya — L'Harmattan Kiadó, Budapest, 2012*)

FEJÉRDY ANDRÁS

BODNÁR DÁNIEL: KERESZTÉNYSÉG ÉS FILMMŰVÉSZET

Örökké visszatérő és megválaszolásra váró kérdés: *létezik-e keresztény film?* Ha szavakba nem is foglalja igenlő válaszát Bodnár Dániel, mégis számtalan érveléssel támasztja alá véleményét, miszerint igen, létezik a kategória. Van a filmeknek két olyan csoportja, ahol ez nem vitás, amelyeknek központi kérdése a kereszténység. Ezek azok, amelyek a bibliai időkben játszódva dolgozzák fel az Újszövetséget, vagy azok az alkotások, amelyeknek témája Isten és az Ember, a Teremtő és a Teremtett közötti viszony. Ám a szerző véleménye szerint nem csupán ezeket az alkotásokat érdemes megvizsgálni, hiszen ahogyan könyve előszavában is megfogalmazza: „*ha egy mű létrehozója teljességre törekszik, arra, hogy bemutassa az élet sokszínűségét, feszítő ellentmondásait, a fényt, illetve az árnyékokat, akkor az alkotásban szűkszerűen megjelennek az olyan, a keresztény vallásban alapvetően fontos fogalmak, mint a szeretet, a szolidaritás, az irgalom, a szájalom, a bűnbánat...*” (5).

S ezzel Bodnár Dániel ki is bővítette a „keresztény filmek” listáját, pontosan ötvenegyre, és persze számos neves rendezőre, mint amilyen — a teljesség igénye nélkül — Fellini, Rossellini, Zeffirelli, Bergman, Tarkovszkij, Zanussi vagy Coppola. A kötet jól felépített, átlátható, praktikus. A tartalmas előszót a filmek elemzése követi. Az ötvenegy kiválasztott filmet Bodnár tizenkét csoportba osztja. Minden egyes kategória egy hangzatos címet kapott, amelyek összefoglalják és össze is fogják a csoportban szereplő filmeket. *Az Ige híradói; Élni, Krisztus szeretetében; Életáldozat; A kereszténység már csak díszlet* — hogy csak párat említsék a tizenkettőből. Olyannyira tudatos, átgondolt szisztémája ez a kötetnek, hogy nehéz kiemelni a csoportok közül akár egyet is.

A gonosz hatalmában. Ezt a címet viseli a szerző felosztásában a hetedik rész, amelybe két film került. Jerzy Kawalerowicz *Mater Johanna* című alkotása és a *Vétlen Baltazár* Robert Bressontól. Bár a kötetben elemzett filmek nagy részének központi problémája a gonosszal vívott harc (*Pio atya — A csodák embere I-II.; Bernadett I-II.; Tükör által homályosan*), mégis mindössze az említett két filmmel vélte úgy a szerző, hogy ebből az aspektusból éri meg vizsgálni a műveket. Közös bennük, hogy egy negatív, pesszimista istenképet ábrázolnak, ahol a világból teljes mértékben hiányzik az isteni irgalom. *A Vétlen Baltazár* címszereplője, a számár bár a mes-

siási idők eljövételére utalhat, ez mégsem következik be a filmben, ahogy a Jaroslaw Iwaszkiewicz azonos című elbeszéléséből készült *Mater Johanna* szereplői számára sem érkezik el a megváltás. A szerző egyáltalán nem idealizálja ezeket a lemondó istenképpel rendelkező filmeket, nyíltan beszél a gonosz által uralt világról, s kitér azokra a kényes kérdésekre is, miszerint a *Mater Johannában* felvetődik a probléma, hogy lehetséges-e a sátán által üdvözülni? Lehet-e, hogy a gonosz teremtette a világot? De mint tudjuk, a hiány csupán egy negatív jelenlétfogalom, hiánya pontosan utal arra, amit nélkülöznek, így ezekben a sötét, a gonosz háttérrel hatalmas alatt álló történetekben is feltűnik valahol a szeretet, a könyörület és a megbocsátás, még akkor is, ha a kegyelem lehetősége csak a szereplők hitében élhet. Hiszen mindkét filmben megjelenik egyfajta *athleta Christi*-figura, Bresson számára és Kawalerowicz Szuryn atyája egyaránt magukon viselik a körülöttük élők szenvedéseit.

A nyolcadik csoport kiemelésére azért esett a választásom, mert a híres svéd rendező, Ingmar Bergman három filmje is megtalálható itt: *A hetedik pecsét*; *A Tükör által homályosan* és az *Úrvoacsora* is ebben a szakaszban kapott helyet. Ezekben a filmekben szintén nem a hagyományos értelmezésben beszélhetünk keresztény filmekről. Bodnár Dániel felhívja a figyelmet arra, hogy mindhárom műben az Isten létét igazoló bizonyítékok keresése a fő téma. Block, a kereszties háborúból hazatért lovag, Dávid, az özvegyen maradt, önző életmódot folytató író és Tomas, a lelkész mind-mind szenvednek Isten hallgatásától, megnyugtató magyarázatot várnak az Úr létezésére. S az, hogy még ezekben a filmekben — a hagyományos keresztény felfogásúnak nem nevezhető filmrendezőnél — is a kétségek között valahol ott van Isten, alátámasztja az írásom elején, az előszóból idézett részletet, miszerint ha valaki a teljesség létrehozására törekszik, akarva-akaratlan beleütközik a kereszténységbe, Istenbe. Hiszen *A hetedik pecsét*-ben a lovag bár nem bizonyosodhat meg Isten létezéséről, a film végén mégis Krisztus keresztfán elhangzott utolsó szavait idézi meg a Halál előtt térdre boruló lány: „bevegztetett”. S vajon kell-e ennél több bizonyosság Isten létezésére?

Bodnár Dániel igazán precíz munkát végzett a választott filmek elemzésénél. Lényegre törően, világosan, de emellett részletesen tárgyalja az alkotásokat. Élvezhető azoknak, akik már látták a filmeket, s azok számára is, akik a könyv elolvasása után kapnak kedvet hozzájuk. *A Kereszténység és filmművészet* egy figyelemre méltó alapossgal kidolgozott kötet, amely gazdagítja a magyar filmes szakirodalmat. (*Szent István Társulat, Budapest, 2012*)

SOMOGYI GRÉTA

SOMMAIRE*Le sacré et l'art*

- TAMÁS MEGGYESI: L'espace sacré et la lumière
 FERENC TÖRÖK: L'architecture religieuse moderne en Hongrie
 GÁBOR
 KOVÁCS-GOMBOS: Beauté et joie
 ANDREA MÁTHÉ: Le sacré et les oeuvres d'art contemporaines

L'enquête de Vigilia sur le rapport entre l'art et le sacré

- Réponse d'Erika Baglyas, Zoltán Csordás, Eszter Láng, Miklós Szüts,
 Ferenc Varga et Dezső Váli
 BÉLA POMOGÁTS: Hommage au poète Márton Kalász

INHALT*Sakralität und Kunst*

- TAMÁS MEGGYESI: Der sakrale Ort und das Licht
 FERENC TÖRÖK: Die moderne Kirchenarchitektur in Ungarn
 GÁBOR
 KOVÁCS-GOMBOS: Schönheit und Freude
 ANDREA MÁTHÉ: Die Sakralität und die zeitgenössischen Kunstwerke der bildenden Kunst

Rundfrage der Zeitschrift Vigilia über die Beziehung zwischen Kunst und Sakralität

- Antworten von Erika Baglyas, Zoltán Csordás, Eszter Láng, Miklós
 Szüts, Ferenc Varga und Dezső Váli
 BÉLA POMOGÁTS: Hommage an den Dichter Márton Kalász

CONTENTS*The Sacred and Art*

- TAMÁS MEGGYESI: Sacred Space and Light
 FERENC TÖRÖK: Modern Church Architecture in Hungary
 GÁBOR
 KOVÁCS-GOMBOS: Beauty and Joy
 ANDREA MÁTHÉ: The Sacred and Contemporary Works of Fine Arts

Inquiry of Vigilia about the Relationship between Art and the Sacred

- Answers by Erika Baglyas, Zoltán Csordás, Eszter Láng, Miklós Szüts,
 Ferenc Varga and Dezső Váli
 BÉLA POMOGÁTS: Homage to the Poet Márton Kalász

Főszerkesztő és felelős kiadó: LUKÁCS LÁSZLÓ

Munkatársak: BENDE JÓZSEF, DEÁK VIKTÓRIA HEDVIG, HAFNER ZOLTÁN, LÁZÁR KOVÁCS ÁKOS, PUSKÁS ATTILA

Szerkesztőbizottság: HORKAY HÖRCHER FERENC, KALÁSZ MÁRTON, KENYERES ZOLTÁN,

KISS SZEMÁN RÓBERT, POMOGÁTS BÉLA, RÓNAY LÁSZLÓ, SZÖRÉNYI LÁSZLÓ

Szerkesztőségi titkár és tördelő: NÉMETH ILONA

Indexszám: 25 921 HU ISSN 0042-6024; Nyomás: Gyomai Kner Nyomda Zrt. Felelős vezető: Fazekas Péter vezérigazgató

Szerkesztőség és Kiadóhivatal: Budapest, V., Piarista köz. 1. IV. em. 420. Telefon: 317-7246; 486-4443; Fax: 486-4444. Postacím: 1364

Budapest, Pf. 48. Internet cím: <http://www.vigilia.hu>; E-mail cím: vigilia@vigilia.hu. Előfizetés, egyházi és templomi árusítás: Vigilia Kiadó-

hivatala. Terjeszti a Magyar Posta Zrt. Hírlap Üzletág, a Magyar Lapterjesztő Zrt. és alternatív terjesztők. A Vigilia csekk számla száma: OTP.

VII. ker. 11707024-20373432. Előfizetési díj: 2013. évre 5.340,- Ft, fél évre 2.670,- Ft, negyed évre 1.335,- Ft. Előfizethető külföldön a

KKV-nál (H-1389 Budapest, POB 149.). Ára: EU országok: 18.040,- Ft/év vagy 98,- USD illetve ennek megfelelő más pénznem/év.

SZERKESZTŐSÉGI FOGADÓÓRA: KEDD, CSÜTÖRTÖK 10-14 ÓRA. KÉZIRATOKAT NEM ŐRZÜNK MEG ÉS NEM KÜLDÜNK VISSZA.

Ára: 525 Ft

VIGILIA

SZEMLE

■
SAJGÓ SZABOLCS

Hónapról hónapra
Kapuid bennem. Új versek

■
LEO SCHEFFCZYK
SZABÓ FERENC
BODNÁR DÁNIEL

„Halandó, ezeket megmondjad!”
Magyar nyelvű imádságok a 15–16. századból
A katolikus hit világa. Igazság és alak
A Vatikán keleti politikája közelről
Kereszténység és filmművészet

A SZEMLÉKET ÍRTÁK

Fejérdy András, Ikker Eszter, Rónay László,
Somogyi Gréta, Tóth Beáta és Zaránd Kinga

KÖVETKEZŐ SZÁMAINKBÓL

- A szellemtudományok térvesztése
- Az egyház Dél-Amerikában
- Aszalós János, Görföl Tibor,
Makai Péter, Mezei Balázs,
Máté-Tóth András, Válóczy József tanulmánya
- Féja Endre, Halmai Tamás,
Iancu Laura, Oláh András,
Wisława Szymborska, Tarbay Ede,
Vasadi Péter és Viola Szandra írása

nka

Nemzeti Kulturális Alap

9 770042 602050